

מחשבת קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

סנהדרין ל

עניין: דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין

תשב"ץ ח"ב סי' קכח

בן יהוידע

דף ל. ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. קשה למה קאמר הכי והא חז"ל בעלמא דסומכין על החלום וחז"ל חלו ומה גם הכא דאיתא בגמ' דבר שהחלום אמת, דהא מלא כחש הגיד לו בעל החלום. וי"ל דס"ד דאז"ל אין חלום בלא דברים בטלים ולכן הרואה שיתדוהו בחלום ועשו לו התרה בחלום לריך שיתירו לו עשרה בני אדם בהקין דמא הנדוי שראה בחלום אמת והתירה שגר והנה כאן ס"ל במקום פ' כו"כ ובמקום פ' כו"כ וגמלאו אלו אמת ולהכי בע"כ שדין האמת על ידיעת הכך והמקום, והשקר על מ"ש מעשר הן, לרימא ד"ו היה הדברים בטלים של החלום וישאר הממון בחזקת חולין. ועוד י"ל דס"ד דאיתא בתנא דמא בראשית מעשה בהלמוד אחד מתלמידי רבי עקיבא שגמא לו בחלום בלאר אמת מת ויטבן אינן רואה ומה שזרעת לא תקיור, והיה מלך על החלום וספרו לרבי עקיבא וא"ל בהדורה של תורה אמת חת ויטבן אינן רואה דאין אמת בל ידי שום נסיון, ומה שזרעה אין אמת קיור ר"ל בניך אין אמת קיור ע"ש, ומלא תראה הלום פשוטו רע, והוא באמת טוב דאין כפי פשוטו, ולכן יש לפסוק כאן מ"ש לו של מעשר שני הם, כלומר אינן הריח איתם בזכות מלכות הפרשה מעשר, וידוע אחד מעשרה חיוב וחומש מלכות מן המזבח, והטובה בעוה"ז יקבל בזכות מלכות היסוד, אבל של החיוב שמור לעוה"ב, וידוע דתחלה יפריש אחד מעשרה, ואחר כך יחזור ויתן עוד מעשר כדי שיהיה סך הכל חומש, וכמ"ש ר"ל ע"פ עשר אעשרנו לך, ולכן א"ל בעל החלום מעית אלו של מעשר שני הם, ר"ל הריחם בזכות מעשר השני שהוא להשלים החומש שאין זה חיוב, לכך קבל טובה בזכותו בעוה"ז, והגיד לו וזהו בעל החלומות כדי לזרזו, שגם הוא יתנהג בכך:

ואני אומר, כי מה שמרפא שבר קושיא זאת הוא מאמר אחד הנזכר באחרון מנכוח³⁰, והוא שאמרו שם רבא רמי כתיב³¹ החלומות הוא ידברו וכתיב³² בחלום אדבר בו, לא קשיא כאן על ידי מלאך כאן על ידי שדים. הרי שהם ז"ל נמנעו וראו כי יש חלומות שראוי לסמוך עליהם ולחוש להם, ויש מהם שאין ראוי לסמוך ולחוש להם, כי יש מהם על ידי מלאך והמלאך לא יכזב, ויש מהם על ידי שד והם דברים כעין בוקר אשר אין להם שחר.

מעתה, אחר שגמא לנו מדברי חכמינו ז"ל, והשכל מעיד עלינו, כי יש חלומות נודקים ראוי לחוש להם, ויש חלומות בלתי נודקים אין לחוש להם, אלא שם מסופקים בזה החלום אם הוא נודק או הוא בלתי נודק, אם יש לנו לחוש בדבר הראוי לחוש ושלל לחוש בדבר שאין ראוי לחוש כפי שורשי המלמוד. וידוע הוא כי בכל דבר שנממן יש לנו להעמיד הממון שנפל בו הספק בחזקתו. ועל זה אמרו³³ באומה שהיה מוטער על מעות מעשר שני שהיה אביו שאין לו לסמוך על בעל החלום, ויונה הממון ההוא בחזקתו כאשר היה קודם החלום, דברי חלומות כענין זה לא מעלין ולא מורידין להוציא הממון מחזקתו. וכן כתוב זה בשאלתא דויהי מקץ³⁴. וכן בהוא אפטרופא דהוי מוצין ארעא³⁵, מספיקא לא יהי ליה רשומא למזבן בלא דייא. אבל בני שיתדוהו בחלום, אם על ידי מלאך הוא הרי הוא מנודה ואם על ידי שד הוא אינו מנודה, ואם כן זה ספק מנודה ספק אינו מנודה, והרי זה בספק³⁶ איסורא אם אסור לספר ולכנס ולהתרחק מני אדם ארבע אמות אם לא, ומן הספק לריך היתר ככל ספק איסורא שאפשר לנאח מידי ספק על ידי חקנה, ויתירוהו עשרה, שזה הוא מנודה לשמים, ומנודה לשמים נסתפק לבעלי התלמוד אם הוא חמור ממנודה לבני אדם או יותר כמו שהוזכר במסכת משקין³⁷, ומכל מקום לריך שלומי המקום להחירו, ובעשרה יש שכנה³⁸. זה הוא מה שעלה בידיו בענין זה.

ומה שראוי לדקדק בזה הוא בענין החלומות דרך כלל במאמרי התלמוד, כי ידיעה בכללים קודמת בטבע ובסדר לידיעה בפרטים. וראינו כי יש מקומות שחכמינו ז"ל חוששין להם, ויש מקומות שאין חוששין להם כלל. וראוי לנו לחזר אחר טעמי הענין, כי ידיעת הדבר בסיבותיו היא ידיעה שלימה, ובלא ידיעת הסיבות אינה ידיעה רק ממשבה. וכשיעלו בידיו הטעמים יתבררו ויתלבנו ויירפזו³⁹ הדברים, במה היתה החטאת הזאת בענין דרושנו אשר אנחנו הולכים סביבו.

ואפשר היה לפרש שאין בה סתירה, ובכל מקום ראוי לנו לסמוך על החלום בין לענין נדר⁴⁰ בין לענין מעשר שני וענינים אחרים, אם הוא עממו חלם החלום, אבל אם אחר חלם לו אין לו לסמוך על חלומי בשום מקום. וכן שאמרו בא בעל החלום, כלומר האיש החלום חלום אמת לו כן. ולפי פירוש זה יש לסמוך על החלומות אם הם חלומות אמת, אבל אם אחרים חלמו להם אין לסמוך עליהם כלל. והבאר טעם המענין לפי זה, אחר שאחר חלם להם והם לא חלמו. אבל מכיון שאמרו זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, והוא מאמר כללי לכל חלומות, אי אפשר לפרש כן, ויש לנו לפרש כי בעל החלום המוזכר כאן הוא המחלם לבני אדם שבה אל האיש בעצמו המטער, דומה להיהא דאמרינן בפרק קמא דברכות⁴¹ אפילו בעל החלום אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עממו מן הרחמים, ואף על פי כן אמרו לו שאין לסמוך על חלומותיו ועל דבריו. והכי נמי מוכח היהא דפרק הניזקין⁴² בהוא אפטרופוס דהוי בשבטותיה דר' מאיר דהוא קא מוצין ארעא וזבין עבדי, לא שבקיה רבי מאיר, אחוה ליה בחלמיה אני להרוס ואחיה לבנות, ואפילו הכי לא אשגח, אמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. ואם כן הדרא קושיא לדוכא, למה חששו לענין נדיו, וסומכין עליהם בהרבה מקומות על פי פותרים.

שו"ת שיבת ציון

לרבי שמואל לנדא סי' נב

יש ליבש הסתירה ה"ל, דאם נדמה לאדם בחלום שיתדוהו הלא באמת אין כאן לא חרם ולא נדיו אלא שהמראה הזאת הוא דרך משל וחידה כמו שהנבואה היא במראה וחידה והשקרון מהחידה הזאת הוא הודעת פורענות כמ"ש ה' היום שם בזהב נדרים וא"כ הוא הוראה לעתיד שפורענות מוכן לבוא עליו ר"ל א"כ זה הוראה לעתיד ויש לו שייכות ודמיון לנבואה לכך חוששין לחלום זה פן הוא מסוג הנבואה ולריך התרה, ובגמ' בחלום לדעת מי שהושע להחמיר הוא ג"כ מעט שיש לו דמיון לנדיו כי בזהב דברים שיש דין נדר לדין נדיו, וג"כ יש לחוש שהיה הוראה לפורענות העתיד לבוא עליו לכך חושש לה להלריך התרה, משא"כ באומר לו בעל החלום שהמעות שהניח לו אביו במקום פלוני הם וכך וכך ושל מעשר הם, הוראה והודעה זו שהם מעות מעשר הוא על עבר שכבר הם מעשר ולא על העתיד וזו אין לו יחס לבחש נבואה ולכך אין חוששין לדברי החלומות ואמרינן שהוראה הזאת הם דברים בטלים ובהבא המדמה שנתעורר ע"י סיבת הגוף שהיה חלום יעוף אשר הוא ידבר. וי' יללנו מכל פחד ובהלם ומרדס. ויש'ם בנו רוח הכחם, רוח עלה וגבורה רוח דעת ויראת ה' אמו,